

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК VIII

Рівне – 2020

ББК 83

Ф 54

УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. VIII / ред. кол. О. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2020. – 97 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 20 лютого 2020 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В. І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І. В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І. А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИРИЛЬЧУК О. М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КРУПКА М. А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р. Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

БЕРНАЦЬКА АЛІНА Моделі характеротворення у романі Максима Кідрука «Де немає Бога» 7	7
БУХАЛЬСЬКА БОГДАНА Урбаністична топографіка у романі Олександра Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)» 13	13
ГАРМАНЮК БОГДАНА Містика у художній структурі роману Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи» 17	17
ГРЕБЕНЕЦЬ МАРІЯ Мотив межової ситуації у драмі «Алмазне жорно» Івана Кочерги крізь призму філософії 22	22
ГУЛЕЧКО АНАСТАСІЯ Художні стратегії репрезентації минулого у романі Юрія Винничука «Танго смерті» 27	27
ДЕМЧУК ВІКТОРІЯ Жанрова природа ретродетективу (на матеріалі роману Владислава Івченка та Юрія Камаєва «Стовп самодержавства, або 12 справ Івана Карповича Підпригори» 32	32
КУК НАДІЯ П'єса Миколи Куліша «Мина Мазайло» як сатиричний текст 38	38
КУХАРЧУК ОКСАНА Сільський апокаліпсис Миколи Куліша 42	42
ЛОЙКО ІВАННА Світ дитинства в есеїстиці Оксани Забужко 46	46
МАЛІНОВСЬКА КАРІНА Художні моделі репрезентації травматичного досвіду у повісті «Поza межами болю» Осипа Турянського 50	50
МИРОНЮК ОЛЬГА Художнє відображення Другої світової війни у романі Тетяни Пахомової «Я, ти і наш мальований і немальований Бог» 55	55

МОРОЗ ТЕТЯНА

Белетризація звичаєвого права у романі

Пантелеймона Куліша «Чорна рада» 60

ОЛЕКСЮК ОЛЕКСАНДРА

Моделювання національних характерів

у прозі Михайла Коцюбинського 66

ПІСКЛЯК ОЛЕНА

Друга світова війна і досвід сучасної української літератури..... 71

ПОНОРЧУК ІРИНА

Жінка в умовах Голодомору: Світлана Талан «Розколоте небо»..... 76

ПРОКОПЧУК ТЕТЯНА

«Вид на Толедо»: картина Ель Греко в поетичних версіях

Вадима Лесича й Патриції Килини 82

СИТКІВ МАРІЯ

Тема влади у драматургії Валерія Шевчука

(на матеріалі драм «Вертеп», «Птахи з невидимого острова»)..... 87

СТАСЮК КАТЕРИНА

«Хвороба як метафора» (за Сьюзен Зонтаг):

українська проза на початку третього тисячоліття..... 93

CONTENTS

BERNATS’KA ALINA Modeling of Characters in Novel «The Place Where God Is Not Exist» by Max Kidruk.....	6
BUCHALS’KA BOHDANA Urban Topography in Novel «Rivne/Rovno (The Wall)» by Olexander Irvanets	12
HARMANYUK BOHDANA Mystics Parameters in Fictional Structure of Novel «Do Not Look Forward and Be Silence» by Max Kidruk.....	16
HREBENETS’ MARIYA Metaphysical Motif of Being on the Edge in Drama «Diamond Millstone» by Ivan Kocherga	21
HULECHKO ANASTHASIYA Art Strategies of Representation of the Past in Novel «Tango for Death» by Yurii Vynnychuk.....	26
DEMCHUK VICTORIYA Genre Parametres of Retrodetective (on materials of novel «Pillar of Autocracy, or 12 Actions against Ivan Karpovych Pidipryhora») by Vladyslav Ivchenko and Yurii Kamayev.....	30
COOK NADIYA Play «Myna Mazailo» by Myckola Kulish as a Saturical Text.....	36
KUCHARCHUK OXANA Village Apocalypses of Mychola Kulish.....	40
LOIKO IVANNA World of Childhood in Essays by Oxana Zabuzhko.....	44
MALYNOVS’KA KARYNA Fictional Models of Representation of Traumatic Experience in Long Story «Beyond the Edge of Pain» by Osyp Turyans’kyi.....	48

MYRONYUK OLGA

Traumatic Experience of World War the Second in Novel

«Me, You and Our Painted and Non-Painted God»

by Tetyana Pakhomova 55

MOROZ TETYANA

Fictional parameters of habitual life of the Ukrainians in novel

«Black Council» by Panteleimon Kulish's 60

OLEXYUK OLEXANDRA

Modelling of Ethnic-Coloured Characters

in Prose of Myckailo Kotsyubyns'kyi 66

PISKLYAK OLENA

World War the Second and an Experience of

Contemporary Ukrainian Literature 71

PONORCHUK IRYNA

Woman in times of Holodomor: Svitlana Talan «Split the Sky».....76

PROKOPCHUK TETYANA

«View of Toledo»: a Painting by El Greco

in Poetical Versions by Vadym Lesych and Patriitsiya Kylyna.....82

SYTKIV MARIYA

Motif of Authority in Drama by Valeryi Shevchuk

(on the materials of plays «Puppet-Show», «Birds from Invisible Island»)....87

STASYUK KATHERYNA

«A Metaphor of Illness»: (following to Susan Sohntag) 93

Оксана Кухарчук

Науковий керівник – канд. філол. наук Крупка М. А.

СІЛЬСЬКИЙ АПОКАЛІПСИС МИКОЛИ КУЛІША

У статті здійснено аналіз п'єси Миколи Куліша «97», з'ясовано сутність відображення трагедії Голодомору в Україні як найбільшої катастрофи ХХ ст. з етнічним забарвленням, показані його актуальність і важливість у контексті цивілізаційного осмислення історії, переходу від історії подій до історії людей.

Ключові слова: М. Куліш, соціум, село, більшовизм, голодомор.

The article deals with analyse of a play «97» by Mykola Kulish; the author consideres depicting of famine in Ukraine in 1930-s to be a catastrophe of the Ukrainian nation in the XXth century. It's proves its actuality and importance on line of increasing of humanity in history and in process of transition from the history of events to the history of people.

Key words: M. Kulish, social system, village, Bolshevism, famine.

1924 року в українській літературі з'явилась п'єса Миколи Куліша «97». Вона стала однією з найпопулярніших у репертуарі всіх тогочасних українських театрів.

Працюючи над драмою «97», автор ставив за мету описати побутове життя у час голоду. У п'єсі немає пафосу та бойових лозунгів, проте М. Куліш розповів «місту й світу про трагедію українського селянства» [4, 203].

Критик І. Дніпровський схвалював п'єсу за актуальність тематики, достовірність характерів та правдивість зображення картин сільського життя. У рецензії писав: «Заслуга Куліша в тому, що він перший за революцію показав, як треба бути щирим і простим і яку це має вагу... Вперше на кону з'явилися не схеми з іменами, а живі люди революції... Дядько, якого виводжувано на кін тільки для глуму, з'явився героєм, відповідальним будівничим “совецької власті”» [5, 18]. Драматург залучився підтримкою І. Дніпровського і тоді, коли критики наголошували, що потрібно пом'якшити закінчення твору, адже фінал виявився надто песимістичним. І. Дніпровський зазначав, що «особливо нестерпне в цьому трафареті одноманітне закінчення перемогою... Авторський кінець підготовлений усім ходом п'єси. Глядач од трагічної розв'язки бореться щирим і глибоким співчуттям до незаможницьких поводитирів» [5, 19]. Відтак режисер Г. Юра змінив фінал п'єси, позбавляючи глядача необхідності замислитись над суспільною проблематикою.

Метою статті є аналіз моделі українського села у межовій суспільній ситуації у п'єсі Миколи Куліш «97».

Актуальність дослідження полягає в тому, що у сучасному літературознавстві назріла необхідність розкриття національного характеру

в драматургії, виходячи з ідеологічних, морально-етичних, соціальних та культурних орієнтирів українця у зіставленні їх із загальнолюдськими ідеалами.

Перед читачами у творі постає українське, доведене до краю відчаю й виснаження село початку 1920-х років, пограбоване більшовиками, які вилучали увесь хліб, село, яке виявилось під владою чужої, по суті, держави після трагічної поразки Української Народної Республіки. Тобто, основний конфлікт соціальний, класовий, – «він ніколи не може вирішуватися мирним шляхом» [3, 13], – і це багато в чому визначає трагічний сюжет п'єси.

Змальоване М. Кулішем село, розколоте на два ворожих табори: один – сільська біднота на чолі з головою сільради Сергієм Смиком і головою комнезаму Мусієм Кописткою, у другому – багатії та ті, хто їх підтримує: Гиря, Годованій. Але є дійові особи, у яких немає чіткої системи поглядів: перебіжчик Панько, незаможник Іван Стоножка, що відступає під тиском обставин, наймит Гирі Ларивон. Саме Ларивон, що живе у власному світі через інвалідність, є знаряддям в руках Гирі: «Г и р я підштовхнув Ларивона. Глухоніми вийшов, нахиливши голову, навперейми комісії. Вишкірив зуби. Грізно мугикнув. Раптом одним рухом вирвав у Копистки церковні речі, плечем одкинув Смика і ще когось. Од черевного дикого його ревіння шугнули, розступились усі» [5, 38].

Мусій Копистка – центральний образ твору, представник найбіднішого сільського соціуму. Він добре знає, що таке злидні, принизлива праця на хазяїна, безрадісне наймитське життя. Пригадуючи з друзями роки до «совіцької власті», він розповідає: «...було ще й гірше: не то що хліба, – кізяка, щоб витопити, не було. А надворі б'є, мете...» [5, 31]. Спогади Параски доповнюють зображену її чоловіком картину бідняцьких поневірянь: «...колись Мусій мій з панського загону й не вилазив, а я в кізяці й діти плодила..» [5, 31].

Характерним є «кредо» Мусія Копистки, висловлене вже на перших сторінках драми: «Ленін каже: «Тоді світ новий настане, як ми з тобою рихметики вивчимось» [5, 22] (це він звертається до дружини). І далі: «Рихметики й усякої політики вивчимось, а тоді зладнаємо собі таку піч, що сама варитиме, сама пектиме» [5, 22]. Це, безперечно, типова форма «казкової» свідомості. А тепер Копистка, сповнений гордості, промовляє своїм «класовим ворогам», «глитаям» Гнату Гирі та Годованому: «Ми тепер власть і більше ніхто!» [5, 40]. Він переконаний, що не радянська влада винна в голоді і стражданнях людей, а глитаї, які заховали хліб, і церква та релігія, які є «опіумом для народу». Таким чином, Мусій Копистка увібрав у себе типові риси багатьох українських селян. Автор не ідеалізує його, не приховує недоліків, тому цей образ неоднозначний.

Письменник також відтворює настрій натовпу, що є небезпечною силою, бо над нею панує звіриний інстинкт. Виснажені голодом, селяни поїли всіх кішок та собак. На фоні цих подій автор вимальовує образи Ларивона, глухонімого сторожа, та Орини, вбогої вдови з п'ятьма дітьми.

«Копистка. Скажи, Орино, ти їла своїх дітей м'ясо? Правду кажи, не бійся!

Орина (чудно якимось посміхаючись). Їстоньки хотілось. Дуже хотілось. Я прийшла увечері додому, аж Маринка померла. А Ларивон, дай бог йому здоров'ячка, й показує: або всім помирати, або давайте по шматочку їсти Маринку...

Копистка. Виходить, ви їли мертвих дітей?

Орина. Авжеж, мертвеньких! Мертвеньких, мертвеньких... стала до ікони, помолилася. І боженька бачив, як Ларивон різав, а нічого не сказав. Тільки осміхнувся... Я їстоньки дуже хотіла, аж в голові каламутилось... Я в печі запалила, пополоскала гарненько, чистенько... Маринку, мою донечку... Хоч їстоньки дуже хотілося, проте я в той вечір Маринки не їла. Ларивон їв і дітям давав. Тільки солі не було... Без солі бідненькі їли... Без солі – без солі...» [5, 45].

Ця сцена – свідчення того, що в авторській концепції село перших післяреволюційних подій зображено в складній ситуації голоду, породженого революцією, а в 1930-ті роки – насильницькою колективізацією. Люди того часу, перебуваючи в скрутному становищі, здатні на все: від невеликої кривди до вбивства власних дітей.

Драматург відобразив усю ту складну атмосферу стосунків між різними соціальними прошарками та революціонерами, більш того, він наголошував, що революція та Голодомор – дві абсурдні сили, які не згуртовують народ, а знищують його. Орина і Ларивон спершу стають жертвами ситуації через неможливість духовно примиритись з жорстокою реальністю і врешті доходять до людоїдства. Абсурдність їхніх вчинків свідчить про абсурдність життя, у якому вони не знаходять собі місця, а тому «закономірно стають жертвами фізичної розправи» [2, 291].

Привабливість п'єси «97» у образах Мусія, діда Юхима та його онука Васі, Серьоги Смика. Драматург зі знанням селянської натури змалював українців, які потяглися до нової влади як до своєї надії. Багато над чим вони ще не задумуються, керуючись швидше настроями, тугою за соціальною справедливістю і ілюзіями. Вони ще тільки зняли хреста з брами й почепили червоного прапора, наївно сподіваючись, як Мусій, що «рихметики і всякої політики» вивчатись згодом.

Письменник показав, як колишні наймити спокусились можливістю самим керувати світом, проте їхнє бажання помститись за завдані кривди зовсім не свідчило про здатність адекватно послуговуватися отриманою владою. Михайло Бахтін вказав, що у перехідні епохи руйнується соціальна ієрархія, з'являються висуванці із низів [1, 269-270]. Копистка і Смик, будучи свідками і учасниками голоду та розрухи села, вважають свої заходи цілком прийнятними на шляху досягнення мети, хоча здебільшого не усвідомлюють, якої саме мети і чи варта вона таких жертв – Смик узагальнює: «...а як ми за шматок хліба воюємо, за свою владу, то вже й гріх?» [5, 37]. Слушна думка про те, що Мусій Копистка – «втілення нового

типу героя, суто трагічного, який гине заради ідеї, історична сумнівність якої йому ще не відома. Це трагедія фатального незнання» [6, 192]. Проте є ще інші персонажі – Ганна і Іван Стоножки, невпевнені у собі та розчаровані у необхідності і спроможності боротися за владу. Показовою є сцена вписування і виписування прізвищ у протокол про вилучення церковних цінностей.

Отже, за допомогою системи персонажів М. Куліш передає складність боротьби. Якщо представників найнижчих народних мас автор змальовує відданими справі революції, здатними на самопожертву, то заможні громадяни вражають байдужістю, відвертим презирством до простого люду. Секретар сільради Панько не зміг до кінця вистояти у боротьбі та «продався» за шматок хліба; незаможник Іван Стоножка в голодному розпачі зраджує своїх товаришів. А от глухонімий наймит Гирі Ларивон вчасно підтримує незаможників, винісши скарби з церкви. Дід Юхим вписав своє ім'я у протокол замість зрадника сина, і рішення набуло ваги. Автор із точністю описує психологічний стан героїв через влучні вислови, деталі, ремарки.

У п'єсах М. Куліша має філософське відображення трагедійна концепція людини на тлі епохи, яка гине, опинившись у полоні антигуманної ідеології. Пошуки людини в подібному світі приречені на загибель. Трагедія буття обертається трагікомедією існування. І в цьому пошуки драматурга стають у рівень зі світовою драматургією.

Джерела:

1. Бахтин М. Эпос и роман / М. Бахтин. – Санкт-Петербург : Азбука, 2000. – 304 с.
2. Клімик Н. Синкретизм художніх стилів у драматургічних творах Миколи Куліша : [Електронний ресурс] / Н. Клімик. – Режим доступу : <https://ru.book2.org/ireader/3241683>
3. Кудрявцев М. Микола Куліш: сторінки життя і творчості / М. Кудрявцев. – Кам'янець-Подільський, 2002. – 107 с.
4. Кузякіна Н. Автопортрет, інтерв'ю, статті з історії і теорії драми / Н. Кузякіна. – Дрогобич : Відродження, 2010. – 574 с.
5. Куліш М. Твори: У 2 т. / М. Куліш. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 2. – 335 с.
6. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация. Тексты и беседы / М. Мамардашвили. – М. : Логос, 2004. – 272 с.